

บทที่ 3

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

วัฒนธรรมทางการเมืองกับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

การที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมใดนั้นเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตรวจสอบสภาพแวดล้อมของสังคมนั้นอย่างละเอียดถี่ถ้วน นับตั้งแต่มรดกตกทอดทางประวัติศาสตร์ (historical heritage) ศาสนา ประเพณีและความเชื่อ บางประการ และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (socialization process) ของสังคมนั้น ๆ เพราะกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างใกล้ชิด

ในกรณีของประเทศไทยจากการตรวจสอบกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมย้อนหลังขึ้นไปในประวัติศาสตร์พบว่า กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของไทยส่วนใหญ่มีโครงสร้างความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเลย ยิ่งไปกว่านั้นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของไทยยังชักนำประชาชนส่วนใหญ่ให้มีวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยม (authoritarian culture) อีกด้วย²⁰ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ ประเทศไทยแทบจะไม่ได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงในวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมเลย เรียกได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมของไทยนั้นมีการตายทอดสืบทอดกันมาเรื่อย ๆ อย่างไม่ขาดตอน และก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมนี้แทบจะไม่ได้เผชิญหน้ากับการท้าทายใด ๆ ที่รุนแรงถึงขนาดมีผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบที่คงสลายตัวไป ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมนี้จึงนับว่า

²⁰ Thinapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College Students (Bangkok : Praepittaya International, 1975), p.55

เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีความมั่นคงมากและยังคงมีอิทธิพลต่อมาจนถึงปัจจุบัน เหตุผลหนึ่งที่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมยังคงมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบันนอกเหนือจากเหตุผลที่ว่าได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างไม่ขาดตอนแล้ว ยังเป็นเพราะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิม (Thai Traditional Political Culture) มีขีดความสามารถในการปรับตัวอยู่ในระดับหนึ่ง (a certain degree of adaptability) ซึ่งทำให้มีการผสมผสานกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมแบบเก่าและแบบใหม่ได้²¹

ประเทศไทยมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นับเป็นหลาย ๆ ศตวรรษ ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบที่ให้อำนาจเด็ดขาดแก่พระมหากษัตริย์และเป็นระบอบการปกครองที่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ตลอดระยะเวลาที่ปกครองในระบอบนี้ ยกเว้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนปลายแล้ว นอกนั้นเป็นระยะเวลาที่ไม่มีอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาแทรกแซงในวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเลย ตลอดระยะเวลาเหล่านี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการริเริ่มจากภายในเป็นส่วนใหญ่ และลักษณะของการริเริ่มเป็นการริเริ่มโดยผู้นำทางการเมืองหรือที่เรียกว่าการเปลี่ยนแปลงจากเบื้องสูง (Change from the top) ทั้งสิ้น ซึ่งลักษณะนี้เป็นลักษณะสำคัญของประการหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย และยังคงมีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองของคนไทยในปัจจุบัน ดังจะพิสูจน์ให้เห็นต่อไปในบทที่ 5 ลักษณะการตัดสินใจจากเบื้องบน (decision from above) นี้เป็นผลเนื่องมาจากการปกครองแบบรวมอำนาจในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นับเป็นศตวรรษ และเป็นผลมาจากความเชื่อทางการเมืองที่ว่าอำนาจทางการเมืองเป็นเรื่องของ "ผู้มีบุญญาธิการ" และความเชื่อทาลัทธิ "เทวราช" ที่รับมาจากวัฒนธรรมของอินเดีย ประกอบกับความเชื่อทางศาสนาในเรื่อง "บุญ" และ "กรรม" ในศาสนาพุทธ ใ้ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไม่เข้าร่วม และไม่มีปฏิกิริยาที่จะบีบบังคับรัฐบาลหรือผู้ปกครองให้ทำการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งสิ้น

²¹ Ibid., p.58

จากการตรวจสอบระบบการเมืองของไทยย้อนหลังขึ้นไปในอดีต ไม่ปรากฏว่ามีเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ตอนใดเลยที่แสดงว่าความสัมพันธ์อันคงเส้นคงวาระหว่างกระบวนการเรียนรู้ในสังคมกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบที่มีอยู่ในปัจจุบันได้ถูกทำลายลง จะมีอยู่เหตุการณ์เดียวก็คือเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์บาง แต่ก็ยังไม่มากพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมทางการเมือง หรือกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของไทย เหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม อาจจะเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงเท่านั้นเอง ซึ่งยังคงมองเห็นไม่ชัดนักเกี่ยวกับผลกระทบของมันที่จะมีต่อ Political Socialization ของไทย และคงใช้เวลาในการเผ่าคู่ต่อไป

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ก็มีได้เป็นการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาหรือโครงสร้างทางสังคมแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงการเปลี่ยนโครงสร้างของรูปแบบรัฐบาลแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarchy) เท่านั้น เป็นการเปลี่ยนตัวบุคคลโดยกลุ่มบุคคลคณะหนึ่ง ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นการปฏิวัติภายในกลุ่มชนชั้นปกครองด้วยกันเอง

ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมก็มีลักษณะเหมือนกับความสัมพันธ์ในทางการเมือง การเคารพในอาวุโสยังคงเป็นหลักการสำคัญในการติดต่อสัมพันธ์กันของบุคคลในสังคม สถาบันพื้นฐานของสังคมไทยคือครอบครัว โรงเรียน วัด ซึ่งเป็นหน่วยให้การศึกษาทางสังคมขั้นพื้นฐาน (socialization agent) ก็เน้นในเรื่องการเคารพและเชื่อฟังบิดามารดา ผู้หลักผู้ใหญ่ พระสงฆ์ของคฤหา และข้าราชการ ทัศนคติและกานินิยมซึ่งได้รับการปลูกฝังกันมาจากกระบวนการและสถาบันขั้นพื้นฐานเหล่านี้ ปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในชีวิตส่วนตัวและชีวิตราชการ ข้าราชการก็ถูกคาดหวังตามกฎหมายว่าจะต้องเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาในทางปฏิบัติ เกือบจะเป็นไปไม่ได้ที่ข้าราชการจะฝ่าฝืนไม่เชื่อฟังหรือโต้เถียงกับผู้บังคับบัญชา²²

²² Ibid., p.60

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของไทยในสมัยโบราณได้สร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยให้มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับปรัชญาของการปกครองแบบประชาธิปไตยซึ่งเราจะถกเถียงในรายละเอียดกันในหัวข้อต่อไป วัฒนธรรมทางการเมืองที่มีแนวโน้มไปในทางอำนาจนิยมนี้ได้รับทอดต่อกันมาโดยไม่ขาดตอน และมีความสัมพันธ์ในการปรับตัวพอสมควร โดยยอมรับวัฒนธรรมแบบใหม่เข้ามาผสมผสานบ้าง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของรัฐบาล แต่เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมและกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมยังมีใญ่ถูกกระทบกระเทือนมากนัก วัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมของไทยจึงได้ถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน และหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 วัฒนธรรมนี้กำลังถูกทำลายโดยคนรุ่นใหม่ซึ่งมีความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมเสียใหม่ ซึ่งอาจจะกระทบกระเทือนต่อ political socialization ในแบบเดิม และจะมีผลทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองต้องเปลี่ยนไปในหัวข้อต่อไป เราจะวิเคราะห์ถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมีลักษณะเด่นอะไรบ้าง เพื่อจะนำไปใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 5 ต่อไป

ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยนั้นแม้จะมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีการขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองด้วยกันเองก็ตาม แต่จากแนวการศึกษาของพาย โนบัทที่ 2 ที่แบ่งวัฒนธรรมออกเป็นของผู้นำและของมวลชน เมื่อนำมาใช้วิเคราะห์วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยก็จะสามารถแยกแยะวัฒนธรรมทางการเมืองออกได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. วัฒนธรรมทางการเมืองในระดับมวลชน (traditional political culture of the mass) ซึ่งจะมีลักษณะคงสภาพเดิมหรืออนุรักษ์นิยมมากพอสมควร วัฒนธรรมทางการเมืองระดับนี้ครอบคลุมความรู้สึกนึกคิดของคนส่วนใหญ่ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ ของประชากรทั้งหมด ซึ่งในจำนวน 80 เปอร์เซ็นต์นี้จะประกอบไปด้วยกลุ่มชนที่คอยการศึกษาหรืออ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ อันได้แก่กรรมกรและชาวนาทั่วไป พวกเหล่านี้โดยทั่วไปมักจะเป็นพวกที่เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้นและห่างไกลจากแวดวง

การเมืองของประเทศ โดยพวกเขาจะพิจารณาว่าการเมืองเป็นเรื่องของชนชั้นปกครองเท่านั้น²³

2. วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นนำ (modern political culture of the elite) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของปัญญาชนและชนชั้นปกครองกลุ่มน้อย ซึ่งมีจำนวนประมาณ 1 - 2 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนประชากรที่เป็นผู้ใหญ่ทั้งประเทศ กลุ่มนี้จะประกอบด้วยผู้นำทางการเมือง 10 - 15 คน ข้าราชการในระดัปลำดับสูงและผู้มีอิทธิพลบางคน วัฒนธรรมทางการเมืองของชนกลุ่มนี้แตกต่างจากวัฒนธรรมทางการเมืองของมวลชนโดยพื้นฐานทางการศึกษา เพราะส่วนใหญ่บุคคลในกลุ่มนี้มักจะมีพื้นฐานทางการศึกษาสูง หรือมีเดิมนั้นก็อยู่ในตระกูลขุนนางซึ่งได้รับการอบรมมาเป็นอย่างดี นอกจากนี้ในตอนปลายยุครัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน กลุ่มชนชั้นนำนี้ยังเป็นกลุ่มที่โคผานการศึกษาจากประเทศตะวันตก รับเอาอารยธรรมและทัศนคติต่าง ๆ จากตะวันตกเข้ามา ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองของชนกลุ่มนี้มีลักษณะแตกต่างจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมของมวลชนมากขึ้นตรงที่วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นนำตั้งมั่นอยู่ในเหตุผลมากกว่าเดิม แต่หัวใจสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองไทยคือทัศนคติแบบอำนาจนิยมก็ยังคงมีอยู่ เพราะกระบวนการสังคมนิยมทางการเมือง (political socialization) ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

ถึงได้กล่าวแล้วว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ วัฒนธรรมทางการเมืองของมวลชน และวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นนำ แต่อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมทั้ง 2 ระดับนี้ยังคงมีเนื้อหาหรือลักษณะร่วมส่วนใหญ่อันคล้ายคลึงกัน ซึ่งพอจะสรุปออกมาเป็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยได้ดังนี้คือ.-

ลักษณะอำนาจนิยม (Authoritarian Aspect) ลักษณะอำนาจนิยมในที่นี้อาจให้คำจำกัดความได้ว่า หมายถึงลักษณะซึ่งประชากรส่วนใหญ่มิมีความเชื่อถืออย่างมากรในเรื่องราวของอำนาจ ความเด็ดขาด และถูกครอบงำโดยความเชื่อในเรื่อง

ผู้นำ คำว่าอำนาจนิยมนี้มิได้หมายถึงความต้องการอำนาจหรือการใช้อำนาจเท่านั้น แต่ถึงความถึงการยอมรับในอำนาจ ซึ่งรวมถึงความหวาดกลัวและการเคารพในอำนาจด้วย

ในการพิจารณาเรื่องอำนาจและอำนาจนิยมนี้เกี่ยวพันไปถึงแหล่งที่มาของอำนาจด้วย กล่าวคือ อำนาจทางการเมือง อาจเกิดขึ้นได้ 3 ทางด้วยกัน คือ

1. อำนาจที่ได้มาจากชนบทรรมนิยมประเพณี (traditional authority) ที่สืบทอดกันมา
2. อำนาจที่ได้มาจากบุญญาบารมีส่วนตัวของผู้นำ (charismatic authority) ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัวของผู้นำแต่ละคน
3. อำนาจที่ได้มาตามกฎหมาย (legal authority) คือมีกฎหมายระบุให้อำนาจไว้

แมกซ์ เวเบอร์ ซึ่งเป็นผู้เสนอแนวความคิดดังกล่าวข้างต้นเชื่อว่าอำนาจที่มีที่มาจาก 3 แหล่งนี้เท่านั้นที่ประชาชนยอมรับ และผู้ใช้อำนาจสามารถอ้าง "ความชอบธรรม" ในการที่จะใช้อำนาจนั้นในการปกครองได้²⁴

นอกจากนี้ยังมีข้อควรพิจารณาเพิ่มเติมด้วยว่า อำนาจของผู้นำทางการเมืองของไทยนั้นอาจแสดงออกได้เป็นหลายลักษณะด้วยกัน เช่น การมีอำนาจเพราะได้รับการยอมรับนับถือในฐานะที่เป็นผู้นำแบบมีบารมี (charisma) การมีอำนาจเด็ดขาดที่เป็นจริง คือมีกำลังอาวุธอยู่ในมือพร้อมที่จะบังคับให้บุคคลอื่นปฏิบัติตามความประสงค์ของตน หรือการแสดงออกให้เป็นที่ปรากฏว่ามีอำนาจ แท้จริงแล้วผู้นำอาจมิได้มีอำนาจดังที่แสดงออกก็เป็นได้²⁵

²⁴

Max Weber, The Theory of Social and Economic Organization.

Trans. By A.M. Henderson and Talcott Parsons (New York : Free Press

Oxford University Press, 1947), p. 328

²⁵ ความเห็นนี้เป็นความเห็นของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมล สมวิเชียร

ลักษณะสำคัญของสังคมที่มีลักษณะอำนาจนิยมก็คือ ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในสังคมจะมีลักษณะความสัมพันธ์กันตามลำดับชั้น²⁶ (hierarchical relationships) ซึ่งเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในทางตั้ง (vertical) คือจากสูงไปหาต่ำ ผิดกับในสังคมแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีปรัชญาหรืออุดมการณ์ว่าคนทุกคนเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคกัน ฉะนั้นลักษณะความสัมพันธ์จะเป็นไปในแนวนราบ (horizontal)

จากการตรวจสอบประวัติศาสตร์ไทยและกระบวนการทางสังคมย้อนหลังจากอดีตถึงปัจจุบันพบว่า ลักษณะของอำนาจนิยมมีอยู่ทั้งในระดับมวลชนและระดับผู้นำ ในระดับมวลชนจะเห็นว่าการบวนการเรียนรู้ทางสังคม (socialization process) ของสังคมไทย เน้นความสำคัญของอำนาจมาตลอดโดยผ่านสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน ระบบราชการ ฯลฯ

ในระดับครอบครัวก็มีผู้ให้ความเห็นไว้เป็น 2 แนวทางด้วยกัน คือ ดร.ทินพันธ์ นาคะทะ ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า ครอบครัวไทยเน้นการปกครองภายในครอบครัวแบบอัคราธิปไตย (Autocracy) ผู้มีอำนาจสูงสุดในครอบครัว คือพ่อหรือหัวหน้าครอบครัว ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว เป็นไปในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่และผู้น้อย (superior - subordinate relationships) โดยทั่วไปความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างเล็กกับสมาชิกคนอื่นในครอบครัว (พ่อแม่ญาติพี่น้อง - ผู้เขียน) มักจะเน้นที่การเคารพและเชื่อฟังผู้มีอาวุโส ตลอดจนความสุภาพอ่อนโยน จากลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าว ทศนคติและวิธีปฏิบัติบางประการแบบประชาธิปไตย เช่น ความรู้สึกในคานความเท่าเทียมกัน การเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง และการถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์กันโดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการเมือง จึงเป็นสิ่งที่สมาชิกภายในครอบครัวไม่คุ้นเคยและแทบจะไม่เคยกระทำมาก่อน²⁷

26

Nakata, *op.cit.*, pp. 135 - 136

27

Ibid., p. 64

ส่วนนักวิชาการอีกท่านหนึ่ง คือ ดร.กมล สมิวัเชียร ได้มีความเห็นตรงกันข้าม กล่าวคือ มีความเห็นว่า²⁸ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลในครอบครัวกับญาติพี่น้องของไทย มีลักษณะ "ตามสบาย" คือไม่ตายตัว (Rigid) หรือมีกฎเกณฑ์แน่ชัดที่แก้ไขไม่ได้ หรือแยกกันอย่างฉุนและจีน หน้าทีความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่นใน ครอบครัวหรือต่อสังคม แม้จะไม่ถึงขนาดไรกฎเกณฑ์รายละเอียด แต่ก็ไม่ถึงกับเป็นสิ่ง ที่บุคคลจะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างไม่มีทางเลือกเลย ยิ่งมีฐานะ เป็นหัวหน้าครอบครัวก็จริง แต่ความเป็น "หัวหน้า" ของบิดาไทยมีลักษณะผิดกับต่างชาติอยู่เป็นอันมาก กล่าวคือ อำนาจของพ่อแม่ไม่ใช้อำนาจที่มากมายและเด็ดขาดขนาดที่คนอื่นจะต้องเชื่อฟังอย่าง หลีกเลยี่ยงไม่ไ้ ความเป็นหัวหน้าของพ่อแม่มีลักษณะ เป็น "สัญญาสัมพันธ์" มากกว่า และ จะมีแม่เข้ามาใช้อำนาจร่วมด้วยในหลายกรณี โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับเงินทอง และการเลี้ยงดูลูก บางครั้งรวมไปถึงการให้การศึกษาในสถานต่าง ๆ แก่ลูกด้วย จากแนวความคิดดังกล่าว ดร.กมล จึงมีความเห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ของสังคมไทย ในระดับแรก คือระดับครอบครัวเน้นในความเป็นอิสระหรืออิสระนิยมมากกว่าอำนาจนิยม

แนวความคิดทั้ง 2 ประการข้างต้น แมว่าจะขัดแย้งกันโดยที่ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า กระบวนการอบรมเรียนรู้ในระดับครอบครัวสอนให้เด็กมีทัศนคติแบบอำนาจนิยม แต่ อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า กระบวนการอบรมเรียนรู้ในระดับครอบครัวสอนให้เด็กมีทัศนคติ แบบอิสระนิยมก็ตาม แต่ถ้าวิเคราะห์กันให้ลึกซึ้งแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า กระบวนการอบรม เรียนรู้ในระดับครอบครัวของสังคมไทยนั้น น่าจะมีส่วนในการอบรมให้เด็กไทยมีทัศนคติ แบบอำนาจนิยมและอิสระนิยมได้ในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ตามแนวความคิดของ ดร.ทินพันธ์ นั้น เป็นการวิเคราะห์ระบบครอบครัวไทยและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ในครอบครัวตามรูปแบบโครงสร้างของระบบครอบครัวไทย รูปแบบของระบบครอบครัว ไทย คือ พ่อเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในครอบครัว เป็นผู้ตัดสินใจ (decision maker) คุณค่าหรือคุณธรรมซึ่งเป็นที่ยึดถือในระบบครอบครัวไทย คือ การเคารพและเชื่อฟัง

28

กมล สมิวัเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย อ้างแล้ว หน้า 28, 46, 47 และ 48

ผู้มีอาวุโส น้องของเชื้อพี่ ลูกของเชื้อพี่พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวไม่ได้เป็นแบบทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน (horizontal relationship) แต่รูปแบบความสัมพันธ์ที่กำหนดไว้นั้นมีลักษณะเป็นลำดับชั้น (hierarchical relationship) คือพอมืออำนาจสูงสุดแล้วจึงลงมาถึงแม่ ญาติผู้ใหญ่ และพี่ ป้า น้า อา ฯลฯ ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์แบบนี้เป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship)

ส่วนแนวความคิดของ ดร.กมล นั้นเป็นการวิเคราะห์ระบบครอบครัวไทยตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวตามที่ เป็นจริง คือ ถึงแม้ว่าในทางทฤษฎีหรือรูปแบบโครงสร้างของสถาบันครอบครัวจะกำหนดไว้ถึงกลางข้างต้นก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ปรากฏว่ามีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์อันแท้จริงมิได้เคร่งครัดไปตามรูปแบบความสัมพันธ์ที่วางเอาไว้ เช่น การเข้าแทรกแซงการใช้อำนาจของหัวหน้าครอบครัวโดยแม่หรือญาติผู้ใหญ่คนอื่น เป็นต้น ความสนิทสนมกันในระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น พี่กับน้อง หรือ แม่กับลูก จนไม่มีความรู้สึกว่ามีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้อาวุโสกว่าหรือมีอำนาจเหนือกว่า ในความเป็นจริงแล้วความสัมพันธ์ระหว่างเล็ก ๆ กับพ่อแม่มักจะเป็นแบบง่าย ๆ พ่อแม่จะไม่ใช้วิธีบังคับหรือวางกฎเกณฑ์อย่างแน่นอนให้ลูกปฏิบัติ ความสัมพันธ์ในความเป็นจริงแบบนี้เองที่ทำลายความเคร่งครัดในรูปแบบความสัมพันธ์ที่วางไว้เป็นบันทัดฐาน อาจกล่าวได้ว่าข้อสังเกตของ ดร.กมล สมวิเชียร ที่เสนอว่าลักษณะอิสระนิยมในครอบครัวไทยมีอยู่มากนั้นน่าจะเป็นผลจากการสังเกตว่าในครอบครัวไทยไม่ค่อยจะมีการใช้ระเบียบวินัยและการให้คุณให้โทษแก่เด็กอย่างเคร่งครัดมากเท่าใดนัก

อาจสรุปได้ว่า ถ้าหากพิจารณาในรูปแบบแล้ว แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เอื้ออำนวยต่อการที่จะปลูกฝังทัศนคติแบบอำนาจนิยมให้กับสมาชิกในครอบครัวมาก แต่ในทางปฏิบัติที่มีปัจจัยอื่นเข้ามาแทรกแซงแบบแผนความสัมพันธ์ที่วางไว้ ทำให้ความสัมพันธ์ที่แท้จริงระหว่างบุคคลในครอบครัวดูไม่เคร่งครัด จริงจังเท่าใดนัก ซึ่งลักษณะนี้เอื้ออำนวยต่อทัศนคติแบบอิสระนิยม ลักษณะความสัมพันธ์ทั้ง

2 ประการ กิ่งกลาวข้างตน มีส่วนในการอบรมให้เด็กมีทัศนคติแบบอำนาจนิยมและ
อิสระนิยมควบคู่กันไป กล่าวคือ ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติพ่อแม่จะไม่ได้ใช้อำนาจปกครอง
อย่างเด็ดขาด แต่ปกครองด้วยความอดุลยด้วยก็ตาม อำนาจปกครองของพ่อแม่ซึ่งเป็น
อำนาจเด็ดขาดนั้นก็ยังคงมีอยู่ และพ่อแม่จะนำมาใช้เมื่อไรก็ได้ เป็นอำนาจอันชอบธรรม
และใช้ได้โดยที่เด็กไม่สามารถโต้แย้งได้ ถ้าหากจะเปรียบเทียบกับกรปกครองระดับ
ประเทศ ก็อาจกล่าวได้ว่า พ่อแม่ซึ่งเปรียบเหมือนรัฐบาลนั้นมีอำนาจเด็ดขาดอยู่ในมือ
(เปรียบเหมือนมีมาตรา 17 อยู่ในมือ) แต่ในทางปฏิบัติมิให้นำเอาอำนาจนั้นมาใช้
อย่างรุนแรง แต่มีวิธีการหรือกลวิธีในการปกครองที่จะทำให้ผู้อยู่ใต้ปกครองปฏิบัติตาม
โดยไม่ท้อถอยบังคับ แต่หาผู้ใดปกครองแข็งข้อไม่ยอมปฏิบัติตาม ผู้ปกครองก็มีสิทธิ์และ
อำนาจที่จะลงโทษอย่างรุนแรงได้ เป็นการใช้อำนาจที่มีอยู่เป็นเครื่องสนับสนุนการ
ปกครอง มิได้ใช้อำนาจเป็นเครื่องมือในการปกครอง ทั้งนี้ผู้อยู่ใต้ปกครองแม่จะ
ไม่ถึงกับกลัวผู้ปกครองจนลานแบบหนูกลัวแมว แต่ส่วนใหญ่อยู่ตลอดเวลาวาผู้ปกครองนั้น
มีอำนาจเหนือตน และอาจใช้อำนาจนั้นในการให้คุณให้โทษแก่ตนได้

ถ้าเราสังเกตดูการเลี้ยงหรืออบรมเด็กในครอบครัวไทย จะเห็นว่าถึงแม้
พ่อแม่จะมีอำนาจบังคับเด็กให้ทำตามได้ แต่มักจะไม่นิยมใช้กัน ในทางปฏิบัติพ่อแม่หรือ
ผู้ปกครองจะใช้วิธีการอย่างอ่อนแอกว่าบังคับ เช่น การพูดหวานลอม หรือที่เรียกว่า
เอาน้ำเย็นเข้าลูบ จนปรากฏผลในขั้นสุดท้ายว่าวิธีการดังกล่าวไม่ใคร่ผลหรือใช้ไม่วม
แล้วไม่ใคร่ผล ถ้าพ่อแม่เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ ก็จะเริ่มใช้ไม้แข็งโดยการชู และเมื่ออยู่
ไม่ใคร่ผล จะใช้อำนาจบังคับให้เด็กทำตามในที่สุด การใช้อำนาจบังคับนั้น พ่อแม่จะกระทำ
เป็นวิธีสุดท้ายในเรื่องที่เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญจริง ๆ เท่านั้น ทั้งนี้เราจะเห็นว่า
เด็กไทยได้รับการปล่อยปละละเลยในเรื่องต่าง ๆ มากมาย เช่น เรื่องการเล่น
การกินอยู่หลับนอน ตลอดจนการปล่อยปละละเลยในเรื่องระเบียบวินัยต่าง ๆ แต่หา
เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจปกครองแล้ว พ่อแม่ก็จะไม่ยินยอมและจะใช้อำนาจ
อย่างเด็ดขาดลงโทษทันที ถ้าเห็นว่าเด็กมีความรู้สึกหรือมีความประพฤติที่กระด้างกระเดื่อง
ไม่เคารพ ไม่เชื่อฟัง พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่หรือกาจารย์ผู้ใหญ่ เป็นต้น ลักษณะนี้

อาจนำมาเปรียบเทียบได้กับการปกครองระดับประเทศ ที่รัฐบาลเผด็จการหลายยุคหลายสมัย ไม่สนใจที่จะควบคุมความประพฤติหรือกิจกรรมของประชาชนในท้องถิ่น ปล่อยให้ดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ กันตามสบาย คงห้ามและใช้อำนาจลงโทษอย่างเด็ดขาดอยู่เพียงอย่างเดียว คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเมือง ฉะนั้นคนไทยจึงมีทัศนคติแบบอำนาจนิยม (ในทางการเมืองการปกครอง) และอิสระนิยม (ในการใช้ชีวิตและกิจกรรมอื่น ๆ) ไปพร้อม ๆ กัน

ลักษณะของความสัมพันธ์และการเรียนรู้ทางสังคมในระบบครอบครัวไทยก็เช่นกัน นอกจากจะทำให้เด็กมีทัศนคติแบบอิสระนิยมแล้ว เด็กไทยยังได้รับการอบรมให้ยอมรับในอำนาจมาตั้งแต่เล็ก ๆ ลักษณะของการปกครองแบบนี้ก่อให้เกิดค่านิยมขึ้นในจิตใจเด็ก ก็คือคนสามารถจะใช้ชีวิตอิสระอย่างไรก็ได้ ทราบเท่าที่ไม่ขัดต่อความต้องการของผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่หรือพ่อแม่เป็นผู้ที่อาวุโสกว่า ยานชีวิตมามากกว่า รู้ดีกว่า และขอสำคัญมีอำนาจมากกว่า (ไม่ว่าจะเป็นอำนาจตามประเพณี อำนาจในการปกครอง อำนาจทางเศรษฐกิจ หรืออำนาจทางร่างกาย) อำนาจของผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองเป็นสิ่งที่เด็กไทยทุกคนต้องยอมรับอย่างไม่มีข้อสงสัย ในทางกลับกันเด็กจะเกิดความรู้สึกว่ามีอำนาจ เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้คนได้ในสิ่งที่ตนอยากได้ ความคิด เช่นนี้ทำให้เกิดค่านิยมที่ยอมรับในความสัมพันธ์และอิทธิพลของอำนาจ

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กในระบบครอบครัวไทยอีกอย่างหนึ่งซึ่งมีส่วนในการย้ำทัศนคติอำนาจนิยมให้แก่เด็กไทยอย่างมาก ก็คือ การลงโทษเด็ก โดยใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล และการปกครองที่เน้นให้เด็กทำตามผู้ใหญ่เพราะกลัวมากกว่าเพราะความเข้าใจ ในระบบครอบครัวไทย พ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่มีสิทธิ์ลงโทษเด็กได้ ลักษณะการลงโทษก็มักจะเป็นไปตามอำเภอใจและอารมณ์มากกว่า จะลงโทษอย่างมีเหตุผลหรือลงโทษโดยชี้แจงให้เด็กยอมรับในเหตุผล การลงโทษเป็นไปในลักษณะต้องการให้เด็กกลัว และเชื่อว่าผู้ใหญ่มีอำนาจเหนือตน เด็กจะได้ยอมเชื่อฟังอยู่ในโอวาท กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมโดยสถาบันครอบครัวเช่นนี้ทำให้เด็กเป็นผู้ที่ทัศนคติไปในทางอำนาจนิยมโดยไม่รู้ตัว และเมื่อเด็กถูกบีบจาก

ผู้ใหญ่กว่าคนให้ทองยอมรับในอำนาจของผู้ใหญ่ เด็กก็ไปแสดงออกซึ่งอำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนหรือเด็กที่อ่อนแอกว่า เป็นการเลียนแบบความสัมพันธ์ที่ตนจำต้องยอมรับมานั่นเอง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวนี้ถ้าสังเกตดูในประเทศที่เป็นประชาธิปไตย เช่น สหรัฐอเมริกา พ่อแม่หรือผู้ปกครองก็มีอำนาจในการปกครองลูกเช่นกัน เพียงแต่เขาไม่ใช้ใช้อำนาจเด็ดขาดหรือเน้นการใช้อำนาจในการปกครองเหมือนของไทย แต่เขาพยายามเน้นที่ความยุติธรรม ความถูกต้อง ความร่วมมือกันแบบเพื่อน และความสามารถ จะเห็นได้ว่า เด็กอเมริกันมีความรู้สึกต่อพ่อแม่ในฐานะเป็นเพื่อนและที่ปรึกษามากกว่าจะกลัวกันจนลานแบบเด็กไทย²⁹

* นอกเหนือจากสถาบันทางครอบครัว เมื่อเด็กเติบโตขึ้นไปเข้าโรงเรียน โรงเรียนก็เป็นอีกแหล่งหนึ่งในการเพาะทัศนคติแบบอำนาจนิยมให้แก่เด็ก ในสมัยโบราณ (แม่แก่ปัจจุบันในสังคมชนบท) ครูได้รับการยกย่องและยอมรับว่าเป็นพ่อแม่คนที่สอง ซึ่งสามารถที่จะคุกคามเขยิบตีและบังคับเด็กได้ทุกอย่าง ในวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ครูบา-อาจารย์มักจะไม่ค่อยแสดงเหตุผลให้แก่เด็ก แต่มักจะเน้นในเรื่องการเชื่อฟังผู้มีอาวุโสกว่า และใช้วิธีการลงโทษมากกว่าทำให้เด็กอยู่ในโอวาท ซึ่งเท่ากับเป็นการย้ำให้เด็กมีทัศนคติทางอำนาจนิยมมากยิ่งขึ้น

ในระบบสังคมภายนอก ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือในระดับที่ใหญ่กว่านั้น เช่น จังหวัดหรือประเทศ คางก็เน้นอยู่ที่อำนาจเป็นสำคัญ ใครจะได้รับการยอมรับในสังคมหรือได้รับการนับหน้าถือตามากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับว่าเขาใช้อำนาจมากแค่ไหน ข้าราชการส่วนท้องถิ่น เช่น ขาหลวง นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทหาร ตำรวจ มีอำนาจมาก เพราะเป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์หรือรัฐบาล มีอำนาจตามกฎหมายที่จะปกครองหรือบริหารราชการแผ่นดิน ดังนั้นจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจมากที่สุด รองลงมา

29

Nakata, *op.cit.*, p. 136

ก็ได้อำนาจ คหบดี ตลอดจนผู้กว้างขวางหรือนักเลงอันธพาลในท้องถิ่น เพราะบุคคล เหล่านี้มีอำนาจไม่ว่าทางเศรษฐกิจหรือทางอื่นที่จะให้คุณให้โทษแก่ชาวบ้านธรรมดาได้ และเมื่อเราพิจารณาถึงระบบการปกครองในสมัยโบราณจะเห็นได้ว่าเป็นระบบ การปกครองแบบรวมอำนาจ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับประชาชนเป็นไปใน รูปของความสัมพันธ์ในทางตั้ง (vertical relationship) อย่างแจ่มชัด กษัตริย์ได้รับสมญาว่าเป็นสมมติเทพซึ่งประชาชนจะดวงละเมอมิได้ อำนาจของกษัตริย์ นั้นเป็นอำนาจที่ไม่มีขอบเขตจำกัด อำนาจของกษัตริย์ส่วนหนึ่งได้ถูกมอบหมายให้แก่ บรรดาเจ้าพระยามหานครซึ่งถูกส่งออกไปกินเมืองต่าง ๆ ดังนั้นอำนาจจึงได้ถูก กระจายออกไปทั่วพระราชอาณาจักร และแยกคลุมราษฎรทุกคนอย่างทั่วถึง ราษฎร ทุกคนมีความรู้สึกว่าคุณมีฐานะเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ และ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจปกครองโดยผ่านการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นของ ข้าราชการ³⁰ ประชาชนต้องเคารพเชื่อฟังข้าราชการเหล่านี้ อาจกล่าวได้ว่า ในระบบการ เมืองของไทยในอดีตค่านิยมที่เกี่ยวกับความเสมอภาคของบุคคลเป็นสิ่งที่ ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน และไม่มีแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลแต่อย่างใด³¹ จะเห็นว่าความสัมพันธ์ของคนในสังคมโบราณและกระบวนการเรียนรู้ในสังคม นั้นสอดคล้องกันหมด ในแง่ที่ส่งเสริมและเน้นวัฒนธรรมในเรื่องอำนาจนิยม นับตั้งแต่ ในครอบครัวเล็กต้องยอมรับอำนาจของผู้ใหญ่หรือผู้ปกครอง แล้วเด็กก็นำความสัมพันธ์ ลักษณะนี้ไปใช้นอกบ้าน คือใช้กับเพื่อนฝูงและเด็กที่เล็กกว่า ใครมีกำลังมากกว่า ชกตอยเก่งกว่า ก็จะได้เป็นเจ้าฝูงหรือผู้นำ สามารถรังแกหรือแย่งขนม ของเล่น ของเด็กที่เล็กกว่าได้ ฯลฯ เป็นต้น ในสังคมที่ใหญ่ขึ้นกว่าครอบครัวก็เช่นกัน แม้จะ

³⁰ William J. Siffin, The Thai Bureaucracy : Institutional Change and Development (Honolulu : East-West center press, 1966), p. 11

³¹ Ibid., pp. 162 - 163.

มีสิ่งอื่นเข้ามาแทรก เช่น ความเกรงใจ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน แต่อำนาจก็ยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดฐานะและความสัมพันธ์ของคนในสังคมอยู่ที่ คนที่รบเก่งหรือมีฝีมือในทางไสอาวูชหรือประพตติคนเป็นนักเลงก็ยิ่งได้รับความเคารพและเกรงกลัวจากคนในหมู่บ้าน และยังพิจารณาว่างออกไปถึงสังคมของประเทศ ระบบราชการหรือระบบเจ้าขุนมูลนาย หรือเจ้าพระยามหาหนคร ยิ่งเน้นถึงการใช้อำนาจให้เห็นเด่นชัดขึ้นอีก ดังเช่นที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้อธิบายไว้ในหนังสือ "สังคมสมัยอยุธยา" ว่า

"มีสิ่งหนึ่งเรียกวาราชการแผ่นดินนั้น เข้ามาควบคุมชีวิตและความเป็นอยู่แทบทุกขณะ ไม่มีระยะใดจะปลดออกจากการควบคุมนั้นได้ ทุกข์สุขตลอดจนผลประโยชน์ต่าง ๆ ของสังคมนั้นขึ้นอยู่กับราชการแต่อย่างเดียว จะมีสุขทุกข์เมื่อทางราชการยกอำนาจให้ จะรอดพ้นภัยพิบัติต่าง ๆ ไ้ก็ต่อเมื่อราชการเข้ามาช่วยเหลือ จะมีทุกข์ก็โดยที่ทางราชการนั้นเองเป็นผู้ก่อทุกข์ให้ จะต้องพดักพรากจากกันก็ต่อเมื่อทางราชการนั้นเข้ามากะเกณฑ์เอาตัวไป"³²

ในระดับผู้นำก็เช่นกัน ผลจากขบวนการ Socialization กังกล่าวทำให้ผู้นำมีวัฒนธรรมทางการเมืองไปในลักษณะของอำนาจนิยมเช่นกัน จะแตกต่างกันก็ตรงที่ว่าผู้นำนั้นอยู่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางของอำนาจมากกว่าประชาชน ฉะนั้นผู้นำจึงเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับการเมืองและการปกครองมากกว่าประชาชน ผู้นำพยายามจะสร้างภาพพจน์ของสมมติเทพหรืออำนาจจากสรวงสวรรค์ให้แก่องค์อธิปัตย์ เพื่อให้ประชาชนซึ่งอยู่ห่างไกลจากการเมืองและห่างไกลจากศูนย์กลางแห่งอำนาจ เชื่อถือและยอมรับเพื่อจะสะดวกแก่การปกครอง ซึ่งความพยายามนี้ก็สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยในเรื่องของอำนาจนิยม ฉะนั้น การปกครองในระบบบงกษัตริย์หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงยังยืนมาได้เป็นเวลายาวหลายร้อยปี

ในขณะที่เดียวกันกับที่พวกผู้นำพยายามสร้างภาพพจน์ของความศักดิ์สิทธิ์ให้กับองค์อธิปัตย์เพื่อให้ประชาชนยอมรับ พวกผู้นำเองก็อาจจะไม่ศรัทธาในทฤษฎีนี้เท่าไรนัก เพราะบรรดาผู้นำเหล่านั้นยอมรับว่าอำนาจเท่านั้นที่คำจุนฐานะขององค์อธิปัตย์อยู่ ฉะนั้นถ้ามองย้อนหลังไปในประวัติศาสตร์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา จะเห็นได้ว่า ในช่วงระยะเวลา 417 ปี มีการรัฐประหารโดยใช้กำลังรุนแรง (คือ ถอดกษัตริย์องค์ก่อนแล้วปลงพระชนม์) ถึง 8 ครั้ง³³ นอกจากนั้นยังมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแบบไม่รุนแรงอีกหลายครั้ง ในสมัยอยุธยาที่มีการผลัดเปลี่ยนราชวงศ์กันเป็นประจำ โดยขุนนางหรือเชื้อพระวงศ์นั่นเอง ทำรัฐประหารแล้วจึงตั้งตัวเองขึ้นเป็นกษัตริย์ แสดงว่าชนชั้นนำในสมัยนั้นมองการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจมาตั้งนานหลายร้อยปีแล้ว เป็นการมองการเมืองในแง่ปฏิบัติ เหมือนกับที่นักรัฐศาสตร์ในสมัยนี้มองการเมืองว่าเป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง และใช้อำนาจนั้นในการปกครองอย่างไร เพียงแต่ว่าในสมัยนั้นทัศนคติเช่นว่านี้จำกัดวงอยู่แต่เพียงในหมูชนชั้นสูงหรือผู้นำทางการเมืองเท่านั้น เพราะประชาชนได้ถูกระบบสังคมและระบบการปกครองซึ่งรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง และความเชื่อในเรื่องบุญวาสนาซึ่งได้มาจากการแปลความศาสนาพุทธอย่างผิด ๆ ชักนำไปยอมรับในอำนาจของชนชั้นปกครอง

ฉะนั้น กล่าวโดยสรุป ลักษณะอำนาจนิยมซึ่งแสดงออกในวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยจึงแสดงออกใน 2 ลักษณะ และใน 2 ระดับ คือ

1. ในระดับผู้นำ ลักษณะของอำนาจนิยมแสดงออกในทางที่เป็นการใช้อำนาจมากกว่าเป็นการยอมรับอำนาจ และมองการเมืองในแง่ของความเป็นจริงมากกว่า ในระดับมวลชน การตัดสินใจปัญหาทางการเมืองมักจะอาศัยอำนาจมากกว่าเหตุผล

³³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย (พ.ศ.1893-2475) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519, หน้า 46 - 47.

ในการปกครองและบริหาร ผู้นำก็มีความเคยชินและนิยมยินดีต่อการใช้อำนาจมากกว่าวิธีอื่น การเปลี่ยนมือหรือเปลี่ยนอำนาจทางการเมืองถือเป็นสิ่งที่ทำได้ ถ้ามีอำนาจเพียงพอ

2. ในระบอบมวลชน สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา และสภาพการณ์ทางการเมืองในอดีต ได้มีส่วนในการหล่อหลอมให้ประชาชนส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองที่ค่อนข้างไปทางการยอมรับอำนาจทางการเมืองของผู้นำโดยไม่คำนึงถึงว่าผู้นำจะขึ้นมาใช้อำนาจโดยความเห็นชอบของประชาชน (ในกรณีที่มีการเลือกตั้ง) หรือโดยวิธีทางอื่นที่นอกเหนือไปจากกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย (ในกรณีที่มีการรัฐประหาร)

นอกจากนั้น ในประวัติการเมืองของไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ประชาชนยังขาดการรวมตัวและจัดตั้งเป็นองค์กรอย่างมีระบบและเนื่องจากผู้นำรัฐบาลชุดต่าง ๆ โดยเฉพาะที่มาจากคณะทหารได้กุมอำนาจทางการเมืองไว้อย่างตอเนื่องปราศจากการท้าทายของประชาชน ทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการเมืองจึงมีลักษณะโน้มเอียงไปในทางที่ไม่ต้องการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองมากนัก และมีผลทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกเฉยเมย (apathetic) ต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการใช้อำนาจของผู้นำการเมืองไทยที่ผ่านมานั้นมิใช่การใช้อำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในบางระยะ เช่น สมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2506 - 2514) รัฐบาลจอมพลถนอม มิได้ใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดในหลาย ๆ ส่วนของสังคม กล่าวคือ ยังคงปล่อยให้สื่อสารมวลชน มีอิสระพอสมควร และยอมให้บัณฑิตนักศึกษาคำเนินกิจกรรมที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีผลทำให้รัฐบาลชุดเก่าต้องหมดอำนาจไป ได้มีส่วนในการทำให้ประชาชนเริ่มรู้สึกว่ประชาชนอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ ถ้ามีการจัดตั้งองค์กรให้เป็นระบบ

การศึกษาสมัยใหม่ตลอดจนความเจริญทางด้านคมนาคมและสื่อมวลชน
ที่เริ่มแพร่ขยายออกไป ทำให้กระบวนการสังคมรูปแบบดั้งเดิมถูกกระทบกระเทือน
ชั่วขณะหนึ่ง โดยกระบวนการสังคมรูปแบบใหม่ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ การศึกษา
แผนใหม่ และข้อมูลจากหน่วยราชการหรือนิสิตนักศึกษา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เริ่มเข้ามา
มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการ เมืองแบบดั้งเดิมของประชาชน

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ทำให้ประชาชนเริ่มมีความเข้าใจในปัญหาทาง
การเมืองมากขึ้น ประกอบกับมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง 2 ครั้ง ใน
ระยะเวลาเพียงปีเศษ ๆ คือเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 และ 4 เมษายน 2519
ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้เข้าไปสัมผัสกับการ เมืองอย่างใกล้ชิดมากขึ้น แต่อย่างไร
ก็ตาม ทัศนคติแบบอำนาจนิยมที่ยอมแพ้ออกการคุกคามว่าจะใช้กำลัง ความเกรงกลัว
ในอำนาจของข้าราชการ และการนิยมความเคียดแค้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการ
นิยมชมชอบผู้นำก็ยังคงเป็นลักษณะเด่นสำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับมวลชน
อยู่ต่อไป

ในระดับชนชั้นนำ รู้สึกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญมากกว่าใน
ระดับมวลชน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันกระบวนการ สังคมกรรม ของชนชั้นนำได้ถูกแปร
เปลี่ยนโดยอารยธรรมแบบตะวันตก และการศึกษาสมัยใหม่โดยสิ้นเชิง นับตั้งแต่การ
เลี้ยงดูบุตร การอบรมสั่งสอน การเข้าโรงเรียน และความ เชื่อเนกานิยมสมัยใหม่
เช่น เรื่องความเสมอภาคและสิทธิเสรีภาพ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ทัศนคติทางค่าน
อำนาจนิยม ซึ่งเป็นผลจากขนบธรรมเนียมประเพณีแต่โบราณก็ยังไม่หมดไปเสีย
ทีเดียว ทั้งนี้ จะเห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองในหมูชนชั้นนำเริ่มจะแตกต่างกัน
ออกไป คือมีลักษณะผสม ในขณะที่พวกข้าราชการยังคงติดอยู่กับแนวความคิดเก่า ๆ
ในเรื่องเกียรติและอำนาจ เน้นการปกครองประชาชนมากกว่าการรับใช้ประชาชน
ในหมูคนรุ่นใหม่และปัญญาชนบางกลุ่มก็เริ่มต่อต้านการยอมสยบต่ออำนาจใด ๆ ที่
ไม่ชอบธรรม สืบเนื่องจากการรวมกลุ่มของคนรุ่นใหม่เพื่อต่อต้านความไม่เป็นธรรมใน
สังคมอันเกิดจากการใช้อำนาจของข้าราชการ ตลอดจนนายทุนและนักการเมือง และ

ต่อต้านการรัฐประหารของทหาร ในขณะที่เดียวกันชนชั้นนำและปัญญาชนอีกกลุ่มหนึ่งทั้งชายจัดและชาวจิต ก็ยังคงเชื่อในอำนาจเผด็จการและต้องการนำมาใช้เพื่อปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นอย่างที่เขาต้องการซึ่งตองนับว่าเป็นทัศนคติแบบอำนาจนิยมอีกรูปหนึ่งของกลุ่มชนชั้นนำและปัญญาชนในปัจจุบัน

ลักษณะของความเป็นนักปฏิบัติ (Pragmatism) ลักษณะของสังคมไทยมีลักษณะ เป็นสังคมของนักปฏิบัติมากกว่านักอุดมการณ์ สังเกตได้จากกระบวนการสังคมกรรมของไทย ตั้งแต่ในระดับครอบครัวขึ้นมาจนถึงระดับชาติ เป็นกระบวนการที่เน้นในเรื่องการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ผลจากกระบวนการสังคมกรรมนี้ทำให้คนไทยเป็นนักปฏิบัติมากกว่านักทฤษฎีหรือนักอุดมการณ์ จะเห็นว่าคนไทยมักจะเป็นผู้มีการปรับตัวในอัตราสูง โดยสามารถผสมผสานกลมกลืน แนวความคิดหรือวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนได้ดี ตัวอย่างที่เห็นชัดในเรื่องความเป็นนักปฏิบัติของคนไทย คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาพุทธนั้นมีลักษณะเป็นปรัชญา ธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับโลกียธรรมซึ่งเป็นธรรมสำหรับผู้ที่ยังคักกิเลสไม่ขาด และโลกุตระธรรมซึ่งเป็นธรรมระดับสูงสำหรับผู้ที่ต้องการตัดกิเลสและเข้าถึงศาสนาพุทธจริง ๆ เปรียบเทียบกันแล้ว โลกียธรรมนั้นเป็นธรรมสำหรับนักปฏิบัติ คือสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง ๆ ได้โดยไม่ต้องสละโลก ส่วนโลกุตระธรรมนั้นเป็นธรรมะขั้นอุดมการณ์หรือขั้นสูงสุดของศาสนาพุทธ ต้องการให้คนสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อจะได้นิพพานทุกอย่าง เป็นนิรันดร เมื่อเป็นดังนี้ คนไทยส่วนใหญ่กับศาสนาพุทธแค่โลกียธรรมซึ่งเป็นขั้นปฏิบัติเท่านั้น น้อยคนนักที่จะ เข้าถึงขั้นอุดมการณ์ คือโลกุตระธรรม ลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าโลกุตระธรรมนั้นเป็นเรื่องของอุดมการณ์ เป็นเรื่องของความใฝ่ฝันอันสูงสุดของมนุษย์ที่จะบรรลุให้ถึงโลกแห่งความสงบอันแท้จริง ซึ่งยากที่จะปฏิบัติได้ ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่จึงรับศาสนาพุทธในแง่ปฏิบัติเท่านั้น

ในเรื่องอื่น ๆ ก็เช่นกัน ตั้งแต่ในระดับครอบครัว เด็กก็ถูกสอนให้มองโลกในแง่ความเป็นจริง ในแง่ของการปฏิบัติ ในแง่ของการสนใจในสิ่งที่ใกล้ตัว และการต่อสู้เพื่อให้อยูรอดได้ในสังคม โดยไม่ต้องสนใจในสิ่งที่ป็นนามธรรม คุณธรรม

หรืออุดมการณ์มากนัก เด็กไทยมักจะถูกอบรมให้รู้ว่าโลกภายนอกหรือสังคมภายนอกนั้น มีลักษณะจริง ๆ เป็นอย่างไร มากกว่าที่จะบอกว่าควรจะเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้ เด็กรู้จักตนและเอาตัวรอดได้ เมื่อออกไปเผชิญชีวิตจริง ๆ สุภาษิตหรือคำพังเพยที่ ผู้ใหญ่ใช้สอนเด็กอยู่ตลอดเวลาคือ "รักษาตัวรอดเป็นยอดดี" "เข้าเมืองตาหลิ่ว ของหลิวตาตาม" หรือ "ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด" ฯลฯ ทั้งนี้เป็นคน

ลักษณะของความ เป็นนักปฏิบัติของคนไทยมีผลทำให้ผู้นำของประชาชนส่วนใหญ่ มีลักษณะต่อไปนี้คือ

1. ในระดับผู้นำ ผู้นำของไทยส่วนใหญ่มักจะไม่ใช่นักอุดมคติ แต่มักจะเป็น นักบริหารที่ขาดอุดมการณ์ หรือเป็นคนที่มีความสามารถในการปรับตัวสูง ความ เป็นนักปฏิบัติของสังคมไทยทำให้ผู้นำขาดความยึดมั่นในอุดมการณ์ เพราะประชาชนไม่สนใจ ว่าผู้นำคนนั้นมีอุดมการณ์หรือนักอุดมคติหรือไม่ แต่สนใจว่าทำงานเป็นหรือไม่เท่านั้น โดยทั่วไปแล้วคนไทยมักไม่ค่อยชอบนักอุดมคติ โดยมักจะตำหนิพวกนี้เป็นพวกหัวรุนแรง ไม่รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ถ้าผู้ใดแสดงตัวเป็นนักอุดมคติและยึดมั่นในอุดมการณ์ มาก ๆ มักจะถูกประณามว่าโง่ และในขณะที่เดียวกันถ้าผู้นำคนไหนเป็นนักปฏิบัติ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้ จะได้รับการยกย่องชมเชยว่าเป็นผู้นำที่เก่งและฉลาด อย่างเช่นกรณี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นต้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้รับการชมเชย จากประชาชนทั่วไปมากกว่าเป็นนายกรัฐมนตรีที่ดีที่สุดที่ประเทศไทยเคยมีมา ทั้งนี้ เนื่องจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ มีลักษณะของนักปฏิบัติที่ตนเอง ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้นำประเภทนักอุดมคติและเป็นผู้ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจซึ่งเป็นแผนพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศไทยฉบับแรกขึ้นกลับถูกโจมตีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ถ้าจะวิเคราะห์ โดยใช้ลักษณะความเป็นนักปฏิบัติของไทยเป็นบันทัดฐานแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า เค้าโครงทางเศรษฐกิจของนายปรีดี ถูกโจมตีและถูกปฏิเสธ (นอกจากเหตุผลเพราะ ความกลัวคอมมิวนิสต์แล้ว) เป็นเพราะความเป็นนักปฏิบัติของผู้นำไทยนั่นเอง เพราะ ทั้งโลกกล่าวแล้วว่า วัฒนธรรมข้อนั้นเป็นผลเนื่องมาจากการไม่เห็นความสำคัญในอุดมการณ์ และการไม่กล้ารับในสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งคนทั่วไปยังไม่ยอมรับ ทั้งนี้เมื่อนายปรีดีเสนอ

เค้าโครงทางเศรษฐกิจซึ่งมีลักษณะแบบพลิกแผ่นดินขึ้นมา พวกหัวเก่าซึ่งคลางแคลงใจในแนวความคิดของนายปรีทียุ่แล้วก็เลยมั่นใจว่านายปรีทีมีความคิดในทางคอมมิวนิสต์แน่นอน ส่วนผู้ที่เห็นด้วยกับความคิดของนายปรีทีที่จะสร้างความสมบูรณ์ทางเศรษฐกิจให้แก่ประชาชน แต่ไม่กล้ารับเค้าโครงร่างทางเศรษฐกิจเพราะเห็นว่าทำไมไคก็มีมาก³⁴ ซึ่งถ้าประเทศไทยมีผู้นำซึ่งยึดมั่นในอุดมการณ์อย่างนายปรีทีมาก ๆ และกล้ารับเอาสิ่งใหม่ ๆ มาใช้ เค้าโครงร่างทางเศรษฐกิจของนายปรีทีก็อาจจะได้รับการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้โดยไม่ต้องรอช้าไปอีก 25 ปี จอมพลสฤษดิ์จึงทำการปฏิวัติแล้วเริ่มวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจฉบับแรก กรณีตัวอย่างเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีทีเป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นลักษณะของผู้นำไทยที่มักจะขาดความมั่นใจในตัวเอง ขาดความคิดริเริ่ม ไม่กล้าลองในสิ่งใหม่ ๆ และที่สำคัญที่สุดคือไม่กล้าแสดงหรือยืนยันในสิ่งที่ตัวเองเชื่อถือ ไม่กล้าทำในสิ่งที่แตกต่างหรือผิดไปจากสิ่งที่คนหมู่มากทำหรือเชื่อ ลักษณะแบบนี้มีผลให้การเมืองการปกครองตลอดจนระบบสังคมของไทยไม่ได้รับการปฏิรูปเท่าที่ควร

2. ในระดับมวลชน ความเป็นนักปฏิบัติของคนไทยในระดับชาวบ้านนั้น ส่งผลให้คนไทยมีวัฒนธรรมในทางการเมืองในแง่ลบ คือไม่สนใจการเมือง เพราะเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องปาก เรื่องท้องหรือความเป็นอยู่ของคน ทั้งนี้เนื่องจากสังคมในสมัยโบราณแม้จะมีการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางอย่างมาก แต่เนื่องจากความห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก และเพราะความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินในสมัยก่อน ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวและไม่ส่งผลกระทบต่อกระเทือนมาถึงตน ทั้งนี้เพราะไม่ว่าจะมีการผลิตแผ่นดินกี่หนกครั้ง พวกตนก็ยังมีความเป็นอยู่เหมือนเดิม การทำมาหากินไม่ได้อุถูกกระทบกระเทือนเพราะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเลย แม้แต่ในปัจจุบันซึ่งการเมืองเข้ามามีความสัมพันธ์

34

ดูรายละเอียดในไมตรี เกนอุดม, โลกพระศรีอารีย์ของปรีที พนมยงค์, หางหุ้นส่วนจำกัด กราฟฟิคอาร์ต, กรุงเทพฯ, 2516, หน้า 109 - 121

ไกลซิกกับประชาชนมากขึ้น และการคมนาคม ขาวสารสะดวกรวดเร็วขึ้น การทำมาหากิน
 ฝืดเคืองขึ้น ก็ยังคงมีแคชชอนกลางและปัญญาชนตลอดจนผู้ใช้แรงงานบางกลุ่มเท่านั้นที่
 เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมือง ส่วนใหญ่แล้วอาจจะเพิ่มความสนใจขึ้นมาบ้างจากที่
 ไม่เคยสนใจเลย และยังไม่รู้สึกว้าชอคชตาหรือชีวิตในอนาคตของคนนั้นผูกพันอยู่กับ
 การบริหารงานของรัฐบาลอย่างไกลซิก ส่วนใหญ่ยังคงมองการเมืองในแง่ของคนนอกอยู่
 โดยมีใตคิดว่าตัวเองก็อยู่ในระบบการเมืองเช่นเดียวกัน ซึ่งเรื่องนี้จะได้แสดงให้เห็นชัด
 ต่อไปในบทที่ 5

นอกจากนี้การ เป็นนักปฏิบัติของคนไทยยังมีผลทำให้คนไทยในระดับชาวบ้าน
 สนใจแต่สิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ไม่เห็นความสำคัญของอุดมการณ์และไม่สนใจ เรื่องอุดมการณ์
 หรืออุดมคติ สนใจแต่ในสิ่งที่ตนเองทำได้หรือให้ผลประโยชน์แก่ตนอย่างแจ่มชัดเท่านั้น
 อิทธิพลของศาสนาพุทธและการแปลความศาสนาอย่างผิด ๆ ก็มีส่วนทำให้คนไทยกลายเป็น
 เป็นคนที่เชื่อในเรื่องดวง เชื่อโชคชะตา ประกอบกับทัศนคติที่ถูกยึดเยือกโดยชนชั้น
 ปกครองว่าการเมืองไม่ใช่เรื่องของประชาชน แต่เป็นเรื่องของผู้มีบุญเท่านั้น และชน
 ชั้นปกครองได้พยายามที่จะมอมเมาและเฉื่อยชา (inert) ประชาชนส่วนใหญ่
 ไม่ได้สนใจการเมือง จึงทำให้คนไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไม่เขารวมมาจน
 ถึงปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันทางกลุ่มฝ่ายซ้ายและคนรุ่นใหม่ก็ได้พยายามที่จะปลุกระดมความ
 สำนึกทางการเมืองของประชาชนให้ตื่นตัวอย่างสุดความสามารถ เพื่อจะได้กำลัง
 สนับสนุนจากประชาชน

ลักษณะนิยมในตัวบุคคล ลักษณะนี้เป็นลักษณะรวมของคนไทยไม่ว่าจะเป็น
 ในระดับผู้นำหรือระดับมวลชนก็ตาม ความนิยมในตัวบุคคลเป็นผลมาจากกระบวนการ
 เรียนรู้ทางสังคมของไทยที่เน้นในความสำเร็จของตัวบุคคล และเน้นหนักในเรื่อง
 อำนาจนิยม ประกอบกับการขาดอุดมการณ์เป็นหลักยึด ดังนั้นคนจึงหันมายึดตัวบุคคล
 แทน และส่งผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยเป็นไปในลักษณะยึดถือบุคคล
 มากกว่าอุดมการณ์ ถ้าในยุคใดสมัยใด ชชาติไทยไม่มีผู้นำที่เข้มแข็ง ก็มักจะประสบ
 ความวุ่นวายในสังคม อาจถูกรุกรานจากศัตรูภายนอกและภายในเองก็วุ่นวายแก่งแย่ง

อำนาจกัน เพราะกฎเกณฑ์ในสังคมไม่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติตาม

ลักษณะอิสระนิยม ถึงแม้ว่าคนไทยจะมีลักษณะอำนาจนิยม แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีความเป็นอิสระนิยมปะปนอยู่ไม่น้อย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ คนไทยเป็นคนไม่มีระเบียบวินัย และไม่ชอบอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือระเบียบวินัยใด ๆ ความจริงข้อนี้จะสนับสนุนได้โดยศึกษาดูขบวนการสังคมนิยมในครอบครัว จะเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวกับญาติพี่น้องของไทยจะมีลักษณะ "ทาบสบาย" คือไม่ตายตัว (Rigid) หรือมีกฎเกณฑ์แน่ชัดที่แก้ไขไม่ได้อีกอย่างญี่ปุ่นและจีน³⁵ การเลี้ยงลูกก็เช่นกัน คนไทยเลี้ยงลูกอย่างซิดที่เรียกว่า "ตามใจ" พอสมควร และมักจะไม่วางแผนควบคุมตัวลูก ๆ ถึงระเบียบวินัยต่าง ๆ แต่เขม่งวคคอยู่อย่างเดียว คือ การเคารพผู้อาวุโส และการใช้อำนาจลงโทษอย่างเด็ดขาดถ้าไม่พอใจ

ลักษณะเช่นนี้ทำให้เด็ก ๆ มีลักษณะอิสระนิยมควบคู่กันไปกับลักษณะอำนาจนิยม แม้แต่ในสังคมที่ใหญ่ขึ้น เช่น หมู่บ้าน เมือง หรือประเทศชาติ ลักษณะอิสระนิยมก็ยังมีความสำคัญ คือการทำอะไรตามใจตัวเอง การไม่ยอมทำตามระเบียบและกฎเกณฑ์ ฯลฯ สุภานุสิทธิ์แสดงถึงความเป็นอิสระนิยมของคนไทยมีอยู่มาก เช่น "อย่าขมเขาโคขืนให้กินหญ้า" หรือ "บ้านใครใครอยู่ อูใครใครนอน" เป็นต้น

ลักษณะอิสระนิยมนี้ได้รับการปลูกฝังกันตั้งแต่เด็ก จนกลายเป็นนิสัยไปในที่สุด เมื่อแสดงออกในมุมแคบจะแสดงออกในแง่การชอบทำอะไรตามใจ โดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ แต่ในมุมกว้าง ลักษณะนิสัยแบบนี้ทำให้คนไทยกลายเป็นคนที่ไม่มีการระเบียบวินัยในการดำรงชีวิต และไม่เคารพกฎเกณฑ์ในสังคม

ตัวอย่างไรก็ตาม ลักษณะ "อิสระนิยม" ของไทยเรานี้จะเอาไปเทียบกับ "Individualism" ของฝรั่งได้ไม่มากนัก เพราะลักษณะอิสระนิยมของไทยนั้นมีลักษณะเป็นการทำอะไรตามใจมากกว่าการเข้าใจในเรื่องสิทธิส่วนบุคคล เป็นลักษณะที่เรียกว่า "ทำอะไรตามใจคือไทยแท้"

วัฒนธรรมทางการเมืองในแง่อิสระนิยมนี้แสดงออกใน 2 ลักษณะ ใน 2 ชั้น
 เช่นกัน คือ ในระดับผู้นำนั้น ลักษณะอิสระนิยมแสดงออกในรูปของการไม่ยอมรับการทอ
 ตามกฎเกณฑ์ทางไว้ แต่มักจะแสดงออกในรูปการทอสูนออกกฎเกณฑ์ เช่น การปฏิวัติ
 รัฐประหาร เป็นต้น ส่วนในระดับมวลชนนั้นเป็นเรื่องของการละเลยกฎเกณฑ์ในสังคม
 การหลีกเลี่ยงกฎหมาย การไม่ร่วมมือในนโยบายของรัฐบาล ฯลฯ

ลักษณะไม่นิยมวิธีการรุนแรง คนไทยโดยทั่วไปแล้วเป็นคนรักสงบ รักสันติ
 และเป็นคนใจเย็น ไม่ชอบการใช้กำลังรุนแรง ยกเว้นแต่จะจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น
 คนไทยนิยมการหวานลอม คอยพูดคอยจา และประนีประนอมกันมากกว่าที่จะบังคับ
 หักหาญจ่ายกำลัง แม่แต่ผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจ เวลาต้องการให้ผู้น้อยทำอะไรก็มักจะใช้
 วิธีพูดกันดี ๆ ก่อน ถ้าพูดดีแล้วไม่เชื่อ จึงจะใช้วิธีขู่ ถ้าขู่แล้วไม่ไฉน ก็อาจจะใช้
 กำลังเข้าบังคับ ซึ่งจะถือว่าเป็นกรณีหลีกเลี่ยงไม่ได้จริง ๆ เท่านั้น

ลักษณะนี้เป็นผลเนื่องมาจากลักษณะอิสระนิยมนั่นเอง ลักษณะอิสระนิยมทำให้
 คนไทยไม่ชอบการถูกบังคับ ถ้าคนไทยรู้สึกวาทนถูกบังคับให้ทำอะไรยอมทำอะไรแล้ว
 จะไม่พอใจ แต่ตามาพูดกันดี ๆ ใช้ศิลปะการพูดหวานลอม คนไทยก็จะยินดีทำตาม
 ขอร้อง ยิ่งถ้าคนใหญ่คนโตมีอำนาจแต่ไม่ใช้อำนาจบังคับ คนยิ่งนิยมชมชอบ (ถึงแม้ว่า
 ในที่สุดก็ต้องทำตามที่มีอำนาจต้องการ) นิทานเรื่องโค่นต้นทิวศาด และคำพังเพยที่ว่า
 "น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย" หรือ "เอาน้ำเย็นเข้าลูบ" แสดงให้เห็นว่า
 ผู้ปกครองจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงการใช้วาทจาไม่สุภาพขู่เข็ญบังคับผู้ใต้ปกครอง หรือ
 พยายามหลีกเลี่ยงการใช้กำลังบังคับ ถ้าไม่จำเป็น

นอกจากเป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะอิสระนิยมแล้ว การไม่นิยมวิธีการรุนแรง
 ยังเป็นผลสืบเนื่องมาจากนิสัย "ขี้เกรงใจ" คนของคนไทยอีกด้วย โดยทั่วไปแล้วคนไทย
 มีลักษณะเกรงใจคนอื่น มีอะไรก็ไม่คอยกล่าวตรง ๆ เพราะไม่อยากสร้างความไม่พอใจ
 ให้คนอื่น ลักษณะนี้ทำให้คนไทยไม่นิยมการใช้วิธีการก้าวร้าวรุนแรง และเห็นว่าการทำ
 เช่นนี้เป็นการไม่มีมารยาท ลักษณะนี้แสดงให้เห็นในวิถีชีวิตประจำวันของคนไทย เช่น
 คำพูดที่ว่า "ไม่เป็นไร" และการนับนอมนับพินิจกันไปตามทัก ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นญาติ
 พันธมิตรกัน

ลักษณะของวัฒนธรรมดังกล่าวส่งผลถึงการ เมืองของประเทศ คือ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยมักจะไม่มีความรุนแรงหรือมีอยู่ในวงแคบเพราะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าเราสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญ ๆ ในประเทศไทย จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นไปอย่างสงบโดยไม่มีการเสียเลือดเนื้อมากนัก เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 เป็นต้น หรือการรัฐประหารหลายครั้งในระยะหลัง ๆ ก็เป็นไปอย่างสงบ ไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อฝ่ายตรงข้าม ส่วนที่มีการใช้ความรุนแรงบางนั้นก็เป็นไปในวงแคบ เช่นการเปลี่ยนราชวงศ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีการปลงพระชนม์กษัตริย์องค์เก่า ก็เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และอยู่ในวงจำกัด เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในราชสำนัก (Palace Revolution) ซึ่งไม่กระทบกระเทือนถึงคนส่วนใหญ่³⁶

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบางครั้งที่มีลักษณะเป็นสงครามกลางเมือง เช่น กบฏบวรเดช หรือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นั้น ถ้าวิเคราะห์ให้ดีจะเห็นว่าเป็นการหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างเช่นในกรณีกบฏบวรเดช ทางพระองค์เจ้าบวรเดชในตอนแรกก็มีใต้ตั้งใจที่จะใช้กำลังรุนแรงจริง ๆ เพียงแคยกทัพลงมาตั้งมั่นอยู่ที่บางเขนและยื่นคำขาดเพื่อ "ชู" รัฐบาลเท่านั้น ถ้าหากพระองค์เจ้าบวรเดชมีความประสงค์จะใช้กำลังรุนแรงจริง ๆ แล้ว ก็อาจยกทัพหัวเมืองเข้าโจมตีรัฐบาลโดยมมิให้ทั้งตัวคิดได้³⁷ ซึ่งมีหวังว่าจะชนะมากควย เพราะรัฐบาลยังตั้งตัวไม่ทัน แต่เนื่องจากมีใต้ตั้งใจจะใช้ความรุนแรงเข้าแก้ปัญหาอันเป็นนิสัยของคนไทยโดยทั่ว ๆ ไป จึงหยุดพักอยู่เพียงบางเขนและยื่นคำขาดต่อรัฐบาลโดยคิดว่ารัฐบาลจะยอมจำนน แต่เนื่องจากรัฐบาลพอจะรวบรวมกำลังทหารได้จำนวนหนึ่ง และอาจจะเป็นลักษณะของคนไทยเช่นกันที่ไม่ชอบถูกชู เมื่อถูกชูโดยพอมมีกำลังที่จะตอบโต้ได้ สงครามกลางเมืองจึงเกิดขึ้น

³⁶ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อ้างแล้ว, หน้า 1

³⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "ความยุ่งยากของคณะปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475" ใน วิทยาสารปริทัศน์, ปีที่ 21, ฉบับที่ 25, (5 กรกฎาคม 2513)

เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ก็เช่นกัน ทั้ง 2 ฝ่าย คือทั้งฝ่ายรัฐบาล และฝ่ายนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีผู้ใดประสงค์ความรุนแรง ต่างก็คุมเชิงตอรองกัน มาตลอด จนบรรลุถึงขั้นที่ตกลงกันได้ แต่เหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นเพราะความคึกคัก และความไม่ยอมถอยปรนทั้งฝ่ายตำรวจและนิสิตนักศึกษา เหตุการณ์หน้าสวนจิตรลดา จึงเกิดขึ้น³⁸ ผสมเข้ากับมีบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ต้องการใช้ความรุนแรงเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองอยู่แล้วเขาแทรก จึงได้กลายเป็นเหตุการณ์ดุกลามใหญ่โต แต่อย่างไรก็ตาม รัฐบาลในขณะนั้นซึ่งใช้กำลังเข้าปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรงก็ได้ถูกคัดค้านโดยฝ่ายทหารที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรง และบุคคลสำคัญทั้ง 3 ก็ต้องยอมแพ้และหลบหนีออกนอกประเทศในที่สุด เหตุการณ์นี้เป็นข้อพิสูจน์โดยชัดว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ชอบการใช้ความรุนแรง เขาแก้ปัญหา และยิ่งรัฐบาลซึ่งเปรียบเสมือนผู้ใหญ่ใช้กำลังเข้าปราบปรามนิสิตนักศึกษา ก็เปรียบเสมือนผู้ใหญ่รังแกเด็ก ประชาชนที่รักความเป็นธรรมจึงเข้าช่วยนิสิตนักศึกษาเป็นจำนวนมาก ประชาชนที่เขาชาวยุ่บางส่วนมิได้คำนึงถึงอุดมการณ์เลย แต่เขารู้สึกว่ารัฐบาลใช้อำนาจไม่เป็นธรรมและกำลังรังแกเด็ก (เช่นพวกพอลคาเมคาที่ชนเผ่ามายังมาให้พวกนิสิตนักศึกษาเป็นต้น) ตลอดจนผู้ใหญ่ในวงการทหารก็ไม่พอใจวิธีการรุนแรงที่รัฐบาลใช้และบีบบังคับรัฐบาลจนต้องยอมลาออกในที่สุด จะเห็นได้ว่า ถ้านโยบายความรุนแรงแล้ว เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 จะตอตกตายกันเป็นพัน ๆ คน

38 คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกในวันพระราชทานเพลิงศพวีรชน, "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ 5 - 16 ต.ค.16" ใน พระราชทานเพลิงศพวีรชน โรงพิมพ์คุรุสภา, กรุงเทพฯ ๑, 2517.

เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ก็เช่นกัน ทั้ง 2 ฝ่าย คือทั้งฝ่ายรัฐบาล และฝ่ายนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีผู้ใดประสงค์ความรุนแรง ต่างก็คุมเชิงตอรองกัน มาตลอด จนบรรลุถึงขั้นที่ตกลงกันได้ แต่เหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นเพราะความดื้อดึง และความไม่ยอมผ่อนปรนทั้งฝ่ายตำรวจและนิสิตนักศึกษา เหตุการณ์หน้าสวนจิตรลดา จึงเกิดขึ้น³⁸ ผสมเข้ากับมีบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ต้องการใช้ความรุนแรงเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองอยู่แล้วเขาแทรก จึงได้กลายเป็นเหตุการณ์ดุกลามใหญ่โต แต่อย่างไรก็ตาม รัฐบาลในขณะนั้นซึ่งใช้กำลังเข้าปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรงก็ได้ถูกคัดค้านโดยฝ่ายทหารที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรง และบุคคลสำคัญทั้ง 3 ก็ต้องยอมแพ้และหลบหนีออกนอกประเทศในที่สุด เหตุการณ์นี้เป็นข้อพิสูจน์ได้อย่างดีว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ชอบการใช้ความรุนแรง เขาแก้ปัญหา และยิ่งรัฐบาลซึ่งเปรียบเสมือนผู้ใหญ่ใช้กำลังเข้าปราบปรามนิสิตนักศึกษา ก็เปรียบเสมือนผู้ใหญ่รังแกเด็ก ประชาชนที่รักความเป็นธรรมจึงเข้าช่วยนิสิตนักศึกษาเป็นจำนวนมาก ประชาชนที่เขาช่วยนี้บางส่วนมีใครคำนึงถึงอุดมการณ์เลย แต่เขารู้สึกว่ารัฐบาลใช้อำนาจไม่เป็นธรรมและกำลังรังแกเด็ก (เช่นพวกพอคคาแมคาที่ชนเสมียงมาให้พวกนิสิตนักศึกษาเป็นต้น) ตลอดจนผู้ใหญ่ในวงการทหารก็ไม่พอใจวิธีการรุนแรงที่รัฐบาลใช้และมีบับบังคับรัฐบาลจนต้องยอมลาออกในที่สุด จะเห็นได้ว่า ถ้าคนไทยนิยมความรุนแรงแล้ว เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 จะตองตายกันเป็นพัน ๆ คน

38 คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกในวันพระราชทานเพลิงศพวีรชน, "เรียกร้องรัฐธรรมนูญ 5 - 16 ต.ค.16" ใน พระราชทานเพลิงศพวีรชน โรงพิมพ์คุรุสภา, กรุงเทพฯ ฯ, 2517.

แต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เป็นต้นมา ได้มีแนวโน้ม
 ว่าความรุนแรงกลับกลายมาเป็นค่านิยมแบบใหม่ในการแก้ปัญหาทางสังคม โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่งในคนรุ่นใหม่ เพราะได้มีความพยายามที่จะแพร่ขยายแนวความคิดที่ว่า
 ชัยชนะที่โคมาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคมนั้น โคมาโดยการต่อสู้มิใช่โดยการร้องขอ
 และการแก้ปัญหาในสังคมนั้น ในที่สุดจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องใช้สงครามประชาชน
 เพื่อทำลายโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมลงเสีย และสร้างสังคมใหม่ขึ้น
 ซึ่งแน่นอนจะต้องพบกับการขัดขวางอย่างรุนแรงจากฝ่ายนายทุน ขุนศึก และฝ่าย
 ปฏิกริยาขวาจัดต่าง ๆ ทั้งนี้ในที่สุดแล้วการต่อสู้อย่างรุนแรงจะต้องเกิดขึ้น ดังนั้น
 การดำเนินกิจกรรมของฝ่ายนิสิตนักศึกษาและฝ่ายซ้ายในระยะหลัง 14 ตุลาคม จึง
 เน้นถึงการต่อสู้เป็นสำคัญ โดยพยายามปลุกระดมประชาชนที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบ
 ในสังคมใหม่มีความสำคัญทางการเมืองและลุกขึ้นคัดค้านรัฐบาลและนายทุน ขุนศึก
 ต่าง ๆ ลักษณะของการเรียกร้องก็มีลักษณะแข็งกร้าว ไม่ยอมประนีประนอมและ
 บางครั้งมีลักษณะขมขู่ ในขณะที่เดียวกันทางฝ่ายขวาจัดก็พยายามต่อต้านฝ่ายซ้าย
 ทุกวิถีทาง เริ่มด้วยการปลุกระดมและอาศัยสื่อมวลชนทุกชนิดครอบงำความคิดของ
 ประชาชนและให้ร้ายป้ายสีฝ่ายซ้ายว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เมื่อดำเนินกิจกรรมทางงาน
 จิตวิทยาไปพอสมควรแล้ว ก็เริ่มใช้มาตรการรุนแรง เขากำจัดฝ่ายซ้าย เช่น ปา
 ระเบิดเข้าใส่ที่ชุมนุมของฝ่ายซ้ายหรือการลอบสังหารผู้นำของฝ่ายซ้าย เป็นต้น
 ดังนั้นขณะนี้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่ คือแบบนิยมใช้ความรุนแรง จึงเริ่ม
 ปรากฏขึ้นในสังคมไทย ซึ่งลักษณะนี้แม้จะเป็นที่ยอมรับของฝ่ายซ้ายและขวาสุด
 แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับ เพราะขัดกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทยที่ไม่นิยม
 ความรุนแรง จะเห็นได้ว่าระยะหลังประชาชนเริ่มเลื่อมความนิยมต่อนิสิตนักศึกษา
 ทั้ง ๆ ที่หลัง 14 ตุลาคม ประชาชนให้ความนิยมนิสิตนักศึกษามาก ทั้งนี้เนื่องมาจาก
 นิสิตนักศึกษาหันมาใช้วิธีการปลุกระดมมวลชน โดยใช้ถ้อยคำก้าวร้าวและไม่ยอม
 ประนีประนอม บางครั้งทำให้ประชาชนรู้สึกว่ นิสิตนักศึกษามข่มขู่รัฐบาล ซึ่งขัดกับ
 ค่านิยมของคนไทยที่เคารพพญอากูโส และไม่ชอบการขมขู่ ตลอดจนไม่ชอบการใช้

ถอยคำการราว และหาที่ที่ไม่ยอมประนีประนอม นอกจากนั้นนิสิตนักศึกษาหรือฝ่ายชาย
ยังชอบพูดถึงการต่อสู้ การจับปืน การทำสงครามประชาชนอยู่เสมอ ทำให้ประชาชน
ส่วนใหญ่มองนิสิตนักศึกษาและฝ่ายชายว่าเป็นพวกชอบใช้ความรุนแรง ทั้ง ๆ ที่ฝ่ายชาย
ยังไม่ได้ใช้ความรุนแรงทางด้านการกระทำเลย เพียงแต่รุนแรงโดยคำพูดและคำขู่
เท่านั้น

ทางฝ่ายขวาจัดเองที่ใช้กำลังเข้าประหัตประหารฝ่ายซ้ายก็ไม่ได้รับการ
ยอมรับจากประชาชนเช่นกัน แต่เนื่องจากความ "หมั่นไส้" ฝ่ายชายหรือความเข้าใจผิด
ว่าฝ่ายชายทุกชนิดเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้ประชาชนไม่ค่อยแสดงปฏิกิริยาเท่าใดนัก
และอีกประการหนึ่งประชาชนทั่วไปมักจะนึกว่าเป็นหน้าที่ของตำรวจอยู่แล้วที่จะต้อง
จัดการนำตัวผู้ทำผิดมาลงโทษตามกฎหมาย ดังนั้นในระยะนี้จึงมีเสียงเรียกร้อง
อย่างหนาหูว่า ให้รัฐบาลทำกฎหมายให้เป็นกฎหมาย หรืออย่าให้กฎหมายอยู่เหนือ
กฎหมาย ซึ่งแสดงว่าประชาชนเอือมระอาต่อการละเมิดกฎหมายและการขัดแย้ง
ระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายขวาเต็มที่ จนทำให้พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเสนอคำขวัญว่า
"ไม่ชายไม่ขวาพาชาติรอด" ได้รับเลือกเข้ามามากที่สุดในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ
วันที่ 4 เมษายน 2519

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยนั้น
พอจะแยกออกได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. วัฒนธรรมทางการเมืองในระดับนชั้นนำ (Elite Subculture)
มีลักษณะอำนาจนิยม คือนิยมใช้อำนาจในการแก้ปัญหาทางการเมือง แต่ไม่นิยมวิธี
รุนแรง (แม้ว่ามีแนวโน้มว่าจะมีความรุนแรงมากขึ้น) ความคิดแบบเสรีนิยมมีบ้างใน
หมู่ปัญญาชนและชนชั้นกลางส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในเมือง การปกครองการบริหารใน
ทัศนะของชนชั้นปกครองเป็นไปในลักษณะการ เน้นหนักที่อำนาจและรวมอำนาจ เข้าสู่
ศูนย์กลางการเมือง เป็นเรื่องของอำนาจซึ่งสามารถจะเปลี่ยนมือได้โดยการต่อสู้
หรือแย่งชิง (มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเขารวม) ไม่เห็นความสำคัญของอุดมการณ์
เน้นในทางปฏิบัติมากกว่าทฤษฎีหรือหลักการ นิยมตัวบุคคลและขาดความรับผิดชอบ

ไม่มีระเบียบวินัยและไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ชอบต่อสู้จากระบบและมักมีความคิด
ไปในทำนองอนุรักษนิยม ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง เว้นแต่ถูกบังคับจากสถานการณ์

ในขณะเดียวกัน ชนชั้นนำอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่มน้อยมีวัฒนธรรมทางการเมือง
ที่ค่อนข้างจะก้าวหน้ากว่า คือมีลักษณะอำนาจนิยมบาง แต่ยังคงมีความเชื่อมั่นในอุดมการณ์
ค่อนข้างสูง ไม่ติดอยู่กับตัวบุคคล แต่เคารพในหลักการ นิยมการกระจายอำนาจ หรือ
มีฉันทองเป็นการรวมอำนาจแบบประชาธิปไตยรวมศูนย์ (Democratic Centralism)
มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้าร่วม มีระเบียบวินัย แต่บางกลุ่มนิยมวิธีการรุนแรง
ในการแก้ปัญหาทางสังคม มีความคิดก้าวหน้า ต้องการการเปลี่ยนแปลง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองในระดับมวลชน (Mass Subculture)

มีลักษณะอำนาจนิยม คือยอมรับในอำนาจที่เหนือกว่าโดยไม่โต้แย้ง และพยายามแสดง
อำนาจไปในหมู่คนที่ตนจะแสดงอำนาจได้ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไม่เข้าร่วม
(Non - Participant) อย่างแจ่มชัด แต่ไม่เหมือนวัฒนธรรมทางการเมืองแบบ
ไม่เข้าร่วมของฝรั่ง ตามที่แอลมอนคและเวอบบาพุกไวในหนังสือเรื่อง Civic
Culture กล่าวคือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไม่เข้าร่วมของไทยนั้นเกิดขึ้นจาก
ความรู้สึกว่าการคัดค้านใจหรือการกระทำใด ๆ ของรัฐบาลนั้นไม่อยู่ในขอบข่าย
ความรับผิดชอบของประชาชน (คือไม่ใช่เรื่องของประชาชนนั่นเอง ผิดกับที่แอลมอนค
และเวอบบาพุกไวว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไม่เข้าร่วมของบางคนนั้นเป็น
เพราะเชื่อว่าการเข้าร่วมของเขาจะไม่ผิดหรือเพราะมีความรู้สึกปฏิเสธระบบ
การเมือง จึงไม่เข้าร่วม³⁹ คนไทยไม่เข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองเพราะเขาคิด
(ตามที่ไคเรียนูจากวัฒนธรรม หรือ Cultural Orientation) ว่าเขาไม่
ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมมากกว่าที่จะประเมินค่าตัวเองว่าเขามีความสามารถจะ

39 คนไทยไม่เข้าร่วมมีส่วนทางการเมืองเพราะความคิด เช่นนี้เหมือนกันแต่มีไม่มากนัก
แม้วาระยะหลัง 14 ตุลาคม 2516 มีแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากขึ้นก็ตาม

เข้าไปมีส่วนร่วมหรือไม่⁴⁰

นอกเหนือจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไม่เข้าร่วมแล้ว การไม่นิยมใช้
ความรุนแรงในการแก้ปัญหายังเป็นลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง รวมทั้งการไม่ชอบ
อยู่ที่ระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไม่เข้าร่วมทำให้
มวลชนมีความสำนึกทางสังคม (Social Consciousness) แต่ไม่มีความ
รับผิดชอบต่องานสังคมและชอบหลีกเลี่ยงกฎ ระเบียบของสังคม นอกจากนี้ยังทำให้การ
สนองรับ (Response) ท่อการตัดสินใจ (Decision) ของรัฐบาลอยู่ใน
เกณฑ์ต่ำ ทั้งนี้เพราะมวลชนขาดความกระตือรือร้นที่จะสนองรับหรือให้ความร่วมมือ
กับรัฐบาล เนื่องจากมีความเชื่อว่า การเมืองไม่ใช่เรื่องของตน

จากการตรวจสอบวัฒนธรรมทางการเมืองที่กล่าวมาทั้งนี้ ทำให้เรา
ได้ทราบคร่าว ๆ ว่า ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยน่าจะมีลักษณะเด่น
อย่างไร มีวิวัฒนาการมาอย่างไร ในบทต่อไปเราจะได้พูดถึงผลการวิจัยที่นำมา
สนับสนุนสมมุติฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยต่อไป

40

Ross Prizzia and Narong Sinsawasdi, Thailand : Student
Activism and Political Change, (Bangkok : Allied Printers,
1974), p. 60